

Rozwiązania zadań C11

Zad.1. Na podstawie 64 losowo wybranych rozmów telefonicznych obliczono średnią długość rozmowy, która wyniosła 4,2 minuty. Z poprzednich badań wiadomo, że wariancja długości rozmów telefonicznych wynosi $1,44 \text{ min}^2$. Zakładając, że czas rozmowy ma rozkład normalny:

- (a) Podać ocenę punktową średniej długości rozmowy oraz wybrać model do oceny przedziałowej.
- (b) Oszacować przedziałowo średnią długość rozmowy telefonicznej na poziomie ufności 0,95 oraz 0,99. Porównać długości obu wyznaczonych przedziałów i wyjaśnić, w jaki sposób przedział zależy od przyjętego poziomu ufności.

Rozw. Niech zmienna losowa X oznacza długość rozmowy telefonicznej. Wiemy, że X ma rozkład normalny o wartości oczekiwanej μ oraz wariancji $\sigma^2 = 1,44$, co w skrócie zapisujemy jako: $X \sim N(\mu; 1,2)$. Na podstawie próbki $n = 64$ rozmów obliczono średnią próbkową $\bar{x} = 4,2$ (minuty)

- (a) ocena punktowa μ - wartość estymatora (punktowego) wartości oczekiwanej (średniej) μ zmiennej losowej X wyznaczona na podstawie próbki (realizacji prostej próby losowej). Estymatorem średniej μ jest średnia z próby:

$$\bar{X} = \frac{X_1 + X_2 + \dots + X_n}{n}$$

Wartością \bar{X} jest średnia z próbki:

$$\hat{\mu} = \bar{x} = 4,2 - \text{ocena punktowa średniej długości rozmowy } \mu.$$

W zadaniu **cecha ma rozkład normalny o znanej wariancji**, więc stosujemy **model I** do wyznaczenia przedziału ufności dla średniej.

- (b) Zgodnie z modelem I przedział ufności dla μ na poziomie ufności $1 - \alpha$ to:

$$\left[\bar{x} - z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{\sigma}{\sqrt{n}}, \bar{x} + z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{\sigma}{\sqrt{n}} \right]$$

- $1 - \alpha = 0,95 \Rightarrow \alpha = 0,05 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,025 \Rightarrow 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,975 \Rightarrow z_{0,975} = 1,96$
95% przedział ufności dla μ (ocena przedziałowa dla μ na poziomie ufności 0,95) to

$$\left[4,2 - 1,96 \cdot \frac{1,2}{\sqrt{64}}; 4,2 + 1,96 \cdot \frac{1,2}{\sqrt{64}} \right] = [3,9060; 4,4940] \approx [3,9; 4,5]$$

- $1 - \alpha = 0,99 \Rightarrow \alpha = 0,01 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,005 \Rightarrow 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,995 \Rightarrow$
 $z_{0,995} = 2,5758$

99% przedział ufności dla μ (ocena przedziałowa dla μ na poziomie ufności 0,99) to

$$\left[4,2 - 2,5758 \frac{1,2}{\sqrt{64}}; 4,2 + 2,5758 \frac{1,2}{\sqrt{64}} \right] = [3,8136; 4,5864] \approx [3,8; 4,6]$$

- Długość przedziału dla μ na poziomie ufności 0,99 > długość przedziału dla μ na poziomie ufności 0,95

($z_{0,995} = 2,5758 > 1,96 = z_{0,975} \Rightarrow$ Przedział ufności na poziomie ufności 0,99 ma większą długość (jest zawarty) niż długość przedziału na poziomie 0,95)

- Długość przedziału ufności w modelu I wynosi $2z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{\sigma}{\sqrt{n}}$.

Niech $1 - \alpha_1 > 1 - \alpha_2$ będą dwoma dowolnie ustalonymi poziomami ufności. Wówczas:

$$1 - \frac{\alpha_1}{2} > 1 - \frac{\alpha_2}{2} \Rightarrow z_{1-\frac{\alpha_1}{2}} > z_{1-\frac{\alpha_2}{2}} \Rightarrow 2z_{1-\frac{\alpha_1}{2}} \frac{\sigma}{\sqrt{n}} > 2z_{1-\frac{\alpha_2}{2}} \frac{\sigma}{\sqrt{n}},$$

tzn. im większy poziom ufności tym większa długość przedziału ufności.

(Jeśli zwiększymy zaufanie, że nieznaną parametr jest w wyznaczonym przedziale ufności, to musi zwiększyć się przedział – jego długość, bo środki przedziałów są takie same \bar{x} .)

Zad.2. Czas montażu bębna w pralce automatycznej jest zmienną losową o rozkładzie normalnym. Zmierzono czas montażu bębna przez 6 losowo wybranych robotników i otrzymano następujące wyniki (w minutach):

6,2 7,1 6,3 6,9 7,5 7,0

- Oszacować punktowo średni czas montażu bębna w pralce oraz podać przedział ufności dla średniego czasu montażu bębna w pralce.
- Oszacować punktowo i przedziałowo odchylenie standardowe czasu montażu bębna w pralce.

Przyjąć poziom ufności 0,95.

Rozw. Niech zmienna losowa X będzie czasem montażu bębna w pralce. Z treści zadania $X \sim N(\mu, \sigma)$.

- Oszacowaniem punktowym parametru μ , (tzn. wartością estymatora parametru μ) jest średnia z próbki
 - $\hat{\mu} = \bar{x} = 6,8333 \approx 6,8$, gdzie policzyliśmy

$$\bar{x} = \frac{6,2 + 7,1 + 6,3 + 6,9 + 7,5 + 7,0}{6} = \frac{41}{6} = 6,8333$$

- Na podstawie modelu II (rozkład normalny cechy, nieznane odchylenie standardowe) przedziałem ufności dla μ na poziomie ufności $1 - \alpha$ jest

$$[\bar{x} - t_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}, \bar{x} + t_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}],$$

gdzie $n - 1 = 5$, $(1 - \alpha = 0,95 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,025 \Rightarrow) 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,975$,

$t_{0,975;5} = 2,5706$ - kwantyl rzędu 0,975 rozkładu t – Studenta o 5 stopniach swobody

$$\bar{x} = 6,8333$$

$$\begin{aligned} s^2 &= \frac{1}{n-1} \left(\sum_{k=1}^n (x_k - \bar{x})^2 \right) \\ &= \frac{1}{5} [(6,2 - 6,8333)^2 + (7,1 - 6,8333)^2 + (6,3 - 6,8333)^2 \\ &\quad + (6,9 - 6,8333)^2 + (7,5 - 6,8333)^2 + (7,0 - 6,8333)^2] = \\ &= 0,2467 \end{aligned}$$

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{0,2467} = 0,4967$$

Po wstawieniu powyższych wartości do wzoru na szukany przedział ufności mamy

$$\left[6,8333 - 2,5706 \cdot \frac{0,4967}{\sqrt{6}}; 6,8333 + 2,5706 \cdot \frac{0,4967}{\sqrt{6}} \right] = [6,3111; 7,3555] \approx [6,3; 7,4]$$

- **Ocena punktowa** średniego czasu montażu bębna: **6,8 (min.)**
- **Ocena przedziałowa** średniego czasu montażu bębna na poziomie ufności 0,95: **[6,3;7,4] (w min.)**

b)

- **Oceną punktową** odchylenia standardowego σ jest próbkowe odchylenie standardowe

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{0,2467} = 0,4967 \approx 0,50 \text{ (min.)}$$

- **Oceną przedziałową** odchylenia standardowego na poziomie ufności 0,95 jest przedział

$$\left[\sqrt{\frac{(n-1)s^2}{\chi^2_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1}}}, \sqrt{\frac{(n-1)s^2}{\chi^2_{\frac{\alpha}{2}, n-1}}} \right],$$

gdzie w zadaniu zakładamy, że

$$1 - \alpha = 0,95, \quad 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,975, \quad \frac{\alpha}{2} = 0,025, \quad n = 6, n - 1 = 5$$

$$\chi^2_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1} = \chi^2_{0,975;5} = 12,8325, \quad \chi^2_{\frac{\alpha}{2}, n-1} = \chi^2_{0,025;5} = 0,8312$$

$$\left[\sqrt{\frac{5 \cdot 0,2467}{12,8325}}, \sqrt{\frac{5 \cdot 0,2467}{0,8312}} \right] = [0,3100; 1,2182] \approx [0,31; 1,22] \text{ (w min.)}$$

Zad. 3. Wysokość średnich zarobków losowej próby 30 pracowników pewnego przedsiębiorstwa przedstawia się następująco:

Zarobki (w tys. zł.)	Liczba pracowników
0,6 - 1,0	3
1,0 - 1,4	10
1,4 - 1,8	12
1,8 - 2,2	5

- Oszacować punktowo średnią wysokości średnich zarobków w tym przedsiębiorstwie oraz wariancję wysokości średnich zarobków w tym przedsiębiorstwie.
- Znaleźć przedziały ufności dla średniej i wariancji średniej wysokości zarobków w tym przedsiębiorstwie. Przyjąć poziom ufności 0,99.

Jakie założenie jest niezbędne aby można było rozwiązać zadanie?

Rozw. (a)

- Niech zmienna losowa X będzie wysokością średnich zarobków losowo wybranego pracownika przedsiębiorstwa.
- Niech $EX = \mu$, $Var(X) = \sigma^2$

Ocenami punktowymi μ i σ^2 , wyznaczonymi na podstawie danych zgrupowanych o liczności n oraz k przedziałach (klasach) mających liczebności obserwacji i środki przedziałów, odpowiednio: n_i , \bar{x}_i , $i = 1, 2, \dots, k$, są

$$\hat{\mu} = \bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k n_i \bar{x}_i = \frac{1}{30} (3 \cdot 0,8 + 10 \cdot 1,2 + 12 \cdot 1,6 + 5 \cdot 2) = 1,4533$$

$$s^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^k n_i (\bar{x}_i - \bar{x})^2 = \frac{1}{29} [3 \cdot (0,8 - 1,4533)^2 + 10 \cdot (1,2 - 1,4533)^2 + 12 \cdot (1,6 - 1,4533)^2 + 5 \cdot (2 - 1,4533)^2] = 0,12671$$

(b)

- Aby wyznaczyć przedział ufności dla μ musimy wybrać jeden z poniższych modeli:

Model I: rozkład cechy normalny $N(\mu, \sigma)$, σ – znane

Model II: rozkład cechy normalny $N(\mu, \sigma)$, σ – nieznane

Model III: rozkład cechy dowolny, σ – nieznane, $n \geq 50$

W zadaniu $n = 30 < 50$, zatem należy założyć, że wysokość średnich zarobków pracownika ma rozkład normalny o nieznanym parametrach i skorzystać z Modelu II. Wówczas przedział ufności dla μ :

$$\left[\bar{x} - t_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}, \bar{x} + t_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}} \right],$$

gdzie należy podstawić: $n - 1 = 29$, $\left(1 - \alpha = 0,99 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,005 \Rightarrow \right) 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,995$

$t_{0,995;29} = 2,7564$ - kwantyl rzędu 0,995 rozkładu t – Studenta o 29 stopniach swobody,

$$\bar{x} = 1,4533, \quad s = \sqrt{0,12671} = 0,35597$$

$$\left[1,4533 - 2,7564 \cdot \frac{0,35597}{\sqrt{30}}, 1,4533 + 2,7564 \cdot \frac{0,35597}{\sqrt{30}} \right] = [1,2742; 1,6324]$$

Interpretacja przedziału ufności:

Szansa, że średnia wysokość średnich zarobków pracownika μ jest w wyznaczonym przedziale to 0,99.

- Aby wyznaczyć przedział ufności dla σ^2 musimy wybrać jeden z poniższych modeli:

Model I: rozkład cechy normalny $N(\mu, \sigma)$, μ – znane

Model II: rozkład cechy normalny $N(\mu, \sigma)$, μ – nieznane

a) $n \leq 40$

b) $n > 40$

Model III: rozkład cechy dowolny, μ – nieznane, $n \geq 100$

Przy założeniu, że populacja ma rozkład normalny o nieznanym średniej, a próbka w zadaniu ma licznosc $n = 30$, należy wybrać model IIa), dla którego przedział ufności dla wariancji ma postać:

$$\left[\frac{(n-1)s^2}{\chi^2_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1}}, \frac{(n-1)s^2}{\chi^2_{\frac{\alpha}{2}, n-1}} \right]$$

$$1 - \alpha = 0,99 \quad 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,995, \quad \frac{\alpha}{2} = 0,005$$

$$\chi^2_{1-\frac{\alpha}{2}, n-1} = \chi^2_{0,995; 29} = 52,3356, \quad \chi^2_{\frac{\alpha}{2}, n-1} = \chi^2_{0,005; 29} = 13,1211$$

$$(n-1)s^2 = 29 \cdot 0,12671 = 3,67459$$

Stąd przedziałem ufności dla wariancji wysokości średnich zarobków pracownika na poziomie ufności 0,99 jest przedział:

$$[0,07021; 0,28005]$$

Zad. 4. Telewizja badała zainteresowanie pewnym programem. Na 2200 losowo wybranych telewizorów 1386 potwierdziło zainteresowanie owym programem. Oszacować punktowo i przedziałowo procent telewizorów zainteresowanych wspomnianym programem. Przyjąć poziom ufności 0,95.

Rozw. Niech zmienna losowa X przyjmuje wartość 1, jeśli losowy telewizor jest zainteresowany danym programem, oraz wartość 0 w przeciwnym przypadku. Wówczas

- $X \sim \text{Bin}(1; p)$, $p \in (0,1)$, p jest odsetkiem telewizorów zainteresowanych programem.
- $n = 2200$ – liczebność próbki
- $k = 1386$ – liczba zainteresowanych programem
- $1 - \alpha = 0,95$ – poziom ufności

$$\hat{p} = \frac{k}{n} = \frac{1386}{2200} = 0,63 - \text{ocena punktowa } p \text{ (proporcja empiryczna)}$$

Oceną punktową procenta telewizorów zainteresowanych programem jest 63%.

- Przedział ufności dla p na poziomie ufności $1 - \alpha$ ma postać (model IV)

$$\left[\hat{p} - z_{1-\frac{\alpha}{2}} \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}, \hat{p} + z_{1-\frac{\alpha}{2}} \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} \right]$$

- $1 - \alpha = 0,95 \Rightarrow \alpha = 0,05 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,025 \Rightarrow 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,975 \Rightarrow z_{0,975} = 1,96$

$$\left[0,63 - 1,96 \sqrt{\frac{0,63 \cdot 0,37}{2200}}, 0,63 + 1,96 \sqrt{\frac{0,63 \cdot 0,37}{2200}} \right] = [0,6098; 0,6502] - \text{ocena przedziałowa}$$

odsetka telewizorów zainteresowanych programem na poziomie ufności 0,95.

Odp.

- Oceną punktową (wartością estymatora) procenta widzów zainteresowanych programem $p \cdot 100\%$ jest 63%
- Przedziałem ufności dla procenta widzów zainteresowanych programem na poziomie ufności 0,95 jest:

$$[60,98\%; 65,02\%]$$

Zad. 5. Postanowiono zbadać jak kształtuje się wysokość miesięcznych premii w pewnej firmie. W tym celu wylosowano 200 pracowników tej firmy i otrzymano dla nich następujące wyniki:

Wysokość premii (zł.)	400 - 600	600 - 800	800 - 1000	1000 - 1200	1200 - 1400
Liczba pracowników	20	60	80	30	10

- Oszacować punktowo i przedziałowo średnią wysokość premii
- Oszacować punktowo i przedziałowo odsetek pracowników tej firmy, którym wypłacono premię poniżej 1000 zł. Przyjąć poziom ufności 0,95.

Rozw. Niech zmienna losowa X będzie wysokością miesięcznej premii losowo wybranego pracownika firmy.

Oznaczmy: $EX = \mu$, $Var(X) = \sigma^2$

- Oceną punktową średniej wysokości premii μ jest średnia próbkowa wyznaczona dla danych zgrupowanych:

$$\hat{\mu} = \bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k n_i \bar{x}_i = \frac{1}{200} (20 \cdot 500 + 60 \cdot 700 + 80 \cdot 900 + 30 \cdot 1100 + 10 \cdot 1300) = 850$$

Przybliżonym przedziałem ufności dla średniej μ , przy licznej próbie i dowolnym rozkładzie cechy jest przedział (model III)

$$\left[\bar{x} - z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}, \bar{x} + z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}} \right]$$

Wyznamy najpierw próbkowe odchylenie standardowe:

Wysokość premii (w zł.)	Liczba pracowników	Środek \bar{x}_i	$n_i \cdot (\bar{x}_i - \bar{x})^2$
400 – 600	20	500	$20(500 - 850)^2$
600 – 800	60	700	$60(700 - 850)^2$
800 – 1000	80	900	$80(900 - 850)^2$
1000 – 1200	30	1100	$30(1100 - 850)^2$
1200 – 1400	10	1300	$10(1300 - 850)^2$

$$s^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^k n_i (\bar{x}_i - \bar{x})^2 = 39698,492$$

$$s = \sqrt{s^2} = 199,24481$$

$$n = 200,$$

$$1 - \alpha = 0,95 \Rightarrow \alpha = 0,05 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,025 \Rightarrow 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,975 \Rightarrow z_{0,975} = 1,96$$

$$\left[850 - 1,96 \cdot \frac{199,24481}{\sqrt{200}}, 850 + 1,96 \cdot \frac{199,24481}{\sqrt{200}} \right] = [822,3861; 877,6139]$$

Odp. Oceną przedziałową średniej wysokości premii na poziomie ufności 0,95 jest

$$[822,38; 877,61] \text{ (w zł.)}$$

a oceną punktową jest 850 (zł.)

(b) Niech

- $n = 200$ - liczebność próbkii,
- p = prawdopodobieństwo, że losowo wybrany pracownik otrzymał premię poniżej 1000 zł.
- X – zmienna losowa przyjmująca wartość 1, jeśli losowo wybrany pracownik otrzymał premię poniżej 1000 zł. oraz wartość 0 w przeciwnym przypadku. Zatem

$$X \sim \text{Bin}(1; p)$$

- $k = 160$ = liczba pracowników w próbce, którzy otrzymali premię poniżej 1000 zł.
- $\hat{p} = \frac{k}{n} = \frac{160}{200} = 0,8$ = wartość estymatora p = ocena punktowa parametru p (proporcji lub inaczej odsetka osób, które otrzymały premię poniżej 1000 zł.)
- Przedział ufności dla p na poziomie ufności $1 - \alpha$ ma postać (model IV)

$$\left[\hat{p} - z_{1-\frac{\alpha}{2}} \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}}, \hat{p} + z_{1-\frac{\alpha}{2}} \sqrt{\frac{\hat{p}(1-\hat{p})}{n}} \right]$$

$$\text{W zadaniu: } 1 - \alpha = 0,95 \Rightarrow \alpha = 0,05 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,025 \Rightarrow 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,975 \Rightarrow z_{0,975} = 1,96$$

$$\left[0,8 - 1,96 \sqrt{\frac{0,8 \cdot 0,2}{200}}, 0,8 + 1,96 \sqrt{\frac{0,8 \cdot 0,2}{200}} \right] = [0,7446; 0,8554]$$

Odp. Oceną przedziałową odsetka pracowników, którzy otrzymali premię poniżej 1000 zł. na poziomie ufności 0,95 jest

$$[0,74; 0,85]$$

Zad. 6. W celu oszacowania jednostkowego kosztu produkcji pewnego artykułu, produkowanego przez różne zakłady, wylosowano próbę 80 zakładów produkcyjnych i otrzymano następujące wyniki:

Koszt produkcji (w zł.)	Liczba zakładów
20 – 40	10
40 – 60	16
60 – 80	24
80 – 100	18
100 – 120	12

Na poziomie ufności 0,95 podać przedział ufności dla średniego jednostkowego kosztu produkcji tego artykułu.

Rozw. Niech zmienna losowa X będzie kosztem produkcji losowo wybranego artykułu.

Oznaczmy: $EX = \mu$, $Var(X) = \sigma^2$. Rozkład X jest nieznan (dowolny), natomiast liczebność próbki $n = 80$ jest duża.

Przybliżonym przedziałem ufności dla średniej μ , przy licznej próbie i dowolnym rozkładzie cechy jest przedział (model III)

$$\left[\bar{x} - z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}, \bar{x} + z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}} \right]$$

Wyznamy najpierw średnią i wariancję próbkową na podstawie danych zgrupowanych:

Nr klasy i	Koszt produkcji (w zł.)	Środek \bar{x}_i	n_i	$n_i \bar{x}_i$	$n_i \cdot (\bar{x}_i - \bar{x})^2$
1	20 – 40	30	10	300	$10(30 - 71,5)^2$
2	40 – 60	50	16	800	$16(50 - 71,5)^2$
3	60 – 80	70	24	1680	$24(70 - 71,5)^2$
4	80 – 100	90	18	1620	$18(90 - 71,5)^2$
5	100 – 120	110	12	1320	$12(110 - 71,5)^2$
		suma	80	5720	48620

$$\bar{x} = \frac{1}{n} \sum_{i=1}^k n_i \bar{x}_i = \frac{1}{80} (10 \cdot 30 + 16 \cdot 50 + 24 \cdot 70 + 18 \cdot 90 + 12 \cdot 110) = \frac{5720}{80} = 71,50$$

$$s^2 = \frac{1}{n-1} \sum_{i=1}^k n_i (\bar{x}_i - \bar{x})^2 = \frac{48620}{79} = 615,44304$$

$$s = \sqrt{s^2} = \sqrt{615,44304} = 24,808124$$

$$1 - \alpha = 0,95 \Rightarrow \alpha = 0,05 \Rightarrow \frac{\alpha}{2} = 0,025 \Rightarrow 1 - \frac{\alpha}{2} = 0,975 \Rightarrow z_{0,975} = 1,96$$

$$\left[\bar{x} - z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}}, \bar{x} + z_{1-\frac{\alpha}{2}} \cdot \frac{s}{\sqrt{n}} \right] = \left[71,5 - 1,96 \cdot \frac{24,808124}{\sqrt{80}}; 71,5 + 1,96 \cdot \frac{24,808124}{\sqrt{80}} \right]$$

$= [66,0637; 76,9363]$ = oszacowanie przedziałowe średniego jednostkowego kosztu produkcji artykułu na poziomie ufności 0,95.